

LANDSRÉTTUR

Úrskurður föstudaginn 5. júní 2026.

Mál nr. 400/2026:

A

(Leifur Runólfsson lögmaður)

gegn

barnaverndarþjónustu B

(Árni Ármann Arnason lögmaður)

Lykilorð

Kærumál. Hæfi dómara. Börn. Forsjársvipting.

Útdráttur

Kæður var úrskurður héraðsdóms þar sem hafnað var kröfu A um að héraðsdómarinn C viki sæti í málinu. Við fyrirtöku málsins í héraði krafðist A þess að dómarinn viki sæti í málinu á grundvelli vanhæfis samkvæmt g-liðar 5. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála. Í hinum kærða úrskurði sem Landsréttur staðfesti var það ekki talið leiða til vanhæfis dómara í forsjársviptingarmáli að hann hafi áður úrskurðað um vistun barnanna utan heimils á grundvelli 28. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002. Í því máli voru ekki gerðar sömu kröfur og í þessu máli og því um tvö aðskilin mál að ræða. Fyrri úrskurður var reistur á þeim gögnum sem lágu fyrir á þeim tíma sem málið var til úrlausnar fyrir dómi. Því voru ekki talin vera fyrir hendi atvik eða aðstæður sem væru til þess fallin að draga óhlutdrægni héraðsdómarans með réttu í efa, sbr. g-lið 5. gr. laga nr. 91/1991.

Úrskurður Landsréttar

Landsréttardómararnir Hervör Þorvaldsdóttir, Kristinn Halldórsson og Ragnheiður Harðardóttir kveða upp úrskurð í máli þessu.

Málsmeðferð og dómkröfur aðila

- Sóknaraðili skaut málinu til Landsréttar með kæru 20. maí 2026. Greinargerð varnaraðila barst réttinum 29. sama mánaðar. Kæður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur [...] 2026 í málinu nr. E- [...] /2026 þar sem hafnað var kröfu sóknaraðila um að Kristrún Kristinsdóttir héraðsdómari viki sæti í málinu. Kæruheimild er í a-lið 1. mgr. 143. gr. laga nr. 91/1991 um meðferð einkamála.
- Sóknaraðili krefst þess að hinn kærði úrskurður verði felldur úr gildi og héraðsdómaranum Kristrínu Kristinsdóttur verði gert að vika sæti. Þá krefst sóknaraðili kærumálskostnaðar eins og málið væri ekki gjafsóknarmál.
- Varnaraðili krefst þess að kröfum sóknaraðila verði hafnað og hinn kærði úrskurður staðfestur. Þá krefst hann kærumálskostnaðar að mati Landsréttar.

Niðurstaða

- 4 Eins og greinir í hinum kærða úrskurði hefur ekki verið litið svo á í dómaframkvæmd að það leiði til vanhæfis dómara í einkamáli í skilningi g-liðar 5. gr. laga nr. 91/1991 hafi hann áður dæmt um sakarefni í öðru máli þó að málsaðili sé þar hinn sami og atvik að einhverju leyti hin sömu. Það sama gildir þegar niðurstaða fyrra máls sem dómari hefur setið í kann að hafa einhverja þýðingu í síðara máli.
- 5 Í máli því sem hér er til úrlausnar verður við mat á hæfi héraðsdómarans byggt á framangreindu. Þannig liggur fyrir að dómari máls þessa hefur áður úrskurðað um vistun barnanna utan heimilis á grundvelli 28. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002. Í því máli voru ekki gerðar sömu kröfur og í þessu máli og er því um tvö aðskilin mál að ræða. Fyrri úrskurður var reistur á þeim gögnum sem lágu fyrir á þeim tíma sem málið var til úrlausnar fyrir dómi. eru því ekki fyrir hendi atvik eða aðstæður sem eru til þess fallnar að draga megi óhlutdrægni héraðsdómarans með réttu í efa, sbr. g-lið 5. gr. laga nr. 91/1991. Samkvæmt þessu verður hinn kærði úrskurður staðfestur.
- 6 Kærumálskostnaður fellur niður. Með því að sóknaraðila hefur ekki verið veitt gjafsókn fyrir Landsrétti verður henni ekki úrskurðaður gjafsóknarkostnaður fyrir réttinum, sbr. til dæmis dóm Hæstaréttar 26. júní 2017 í máli nr. 396/2017 og úrskurð Landsréttar 20. febrúar 2026 í máli nr. 107/2026.

Úrskurðarorð:

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Kærumálskostnaður fellur niður.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 11. maí 2026

Mál þetta, sem sætir flýtimeðferð og tekið var til úrskurðar um hæfi dómara í dag, 11. maí 2026, var höfðað 11. mars sl. með réttarstefnu útgefinni 10. mars sl., að beiðni og af hálfu B, á hendur C, kt. [...], og A, kt. [...], sem bæði eru skráð til heimilis að [...], [...], með kröfu um að stefndu verði varanlega svipt forsjá dætra sinna, D, kt. [...], og E, kt. [...].

Málið var þingfest 17. mars sl. Greinargerðir stefndu voru lagðar fram í þinghaldi 31. mars sl. og krefjast bæði stefndu þar sýknu af dómkröfunni, auk málskostnaðar.

Í sama þinghaldi var ákveðið að aðalmeðferð málsins færi fram þriðjudaginn 12. maí nk. Undirbúningi aðalmeðferðarinnar lauk utan réttar síðdegis föstudaginn 8. maí sl., með tilkynningum frá lögmönnum stefndu, hvoru um sig, um að stefndu myndu ekki gefa aðilaskýrslur við aðalmeðferð málsins. Lögmaður stefndu A sendi eftir það tölvupóst til dómara og annarra lögmanna og tilkynnti að stefnda A krefðist þess að dómari viki sæti við meðferð málsins. Dómari boðaði þegar af því tilefni til fyrirtöku málsins, sem fram fór í dag mánudaginn 11. maí 2026, til þess að gefa lögmanninum færi á að koma kröfunni formlega á framfæri og til að gefa honum og lögmönnum annarra málsaðila færi á að lýsa sjónarmiðum sínum um hana fyrir dómi.

Í þessum þætti málsins krefst sóknaraðili, stefnda A, þess að Krístrún Kristinsdóttir héraðsdómari viki sæti við meðferð málsins. Stefndandi krefst þess að kröfunni verði hafnað og að dómari viki ekki

sæti. Stefndi C tekur í þessum þætti málsins hvorki undir kröfu meðstefndu um að dómari víki sæti, né undir kröfu stefnanda um að dómari geri það ekki, en leggur úrlausn þessa í mat dómsins.

Var krafa stefndu A tekin til úrskurðar að loknum málflytningi um hana og samdægurs upp kveðinn, með munnlegum rökstuðningi, sbr. 3. mgr. 112. gr. laga nr. 91/1991, úrskurður um að dómari víki ekki sæti í málinu.

Af hálfu stefndu A var þegar lýst yfir kæru úrskurðarins til Landsréttar og jafnframt var óskað skriflegs úrskurðar dómars innan viku, sbr. 3. mgr. 147. gr. laga nr. 91/1991. Verður sá skriflegi úrskurður hér látinn kæranda í té.

Helstu atvik og ágreiningsefni

Í aðdraganda þessa máls voru dætur stefndu, sem fara saman með forsjá þeirra, í kjölfar könnunar barnaverndaryfirvalda vistaðar utan heimilis frá 10. janúar 2025, í fyrstu með samþykki stefndu. Með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur [...] 2025 var því hafnað að fella úr gildi úrskurð umdæmisráðs barnaverndar í [...], frá 31. mars s.á., um vistun telpnanna utan heimilis í fjóra mánuði. Eftir að stefnandi hafði aflað matsgerðar E sálfræðings, dags. 11. júlí 2025, veitti umdæmisráð barnaverndar í [...], með úrskurði 29. júlí s.á., stefnanda heimild til að krefjast þess fyrir dómi að börnin yrðu áfram vistuð utan heimilis í allt að 12 mánuði. Falllist var á kröfu stefnanda þar að lútandi í máli nr. U-[...]/2025 með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur [...] 2025.

Í niðurstöðukafla úrskurðarins er lýst atvikum og því helsta sem fram kemur í gögnum málsins. Meðal annars er greint frá því að A, annar varnaraðili málsins, hafi undirgengist sálfræðilegt mat á forsjárhæfni og er álit matsmanns og tillögum lýst. Í niðurstöðu úrskurðarins segir svo: „Að öllu framangreindu virtu og með vísan til gagna málsins, fyrirliggjandi matsgerðar, heilsufars og aðstæðna varnaraðila beggja, er falllist á það með sóknaraðila að brýnir hagsmunir barnanna mæli með lengri vistun þeirra utan heimilis og verður því falllist á kröfu um slíka vistun í allt að tólf mánuði. Sú ráðstöfun verður talin börnunum fyrir bestu, sbr. 1. mgr. 2. gr. og 1. mgr. 4. gr. laga nr. 80/2002.“

Krafa sóknaraðila, stefndu A um að héraðsdómari Kristrún Kristinsdóttir víki sæti í máli þessu byggist á því að sami dómari kvað upp fyrrnefndan úrskurð um vistun barnanna utan heimilis beggja stefndu í allt að 12 mánuði þann [...] 2025. Telur sóknaraðili að með réttu megi draga óhlutdrægni dómars í efa í skilningi g-liðar 5. gr. laga nr. 91/1991 vegna þess að í framangreindum úrskurði sé meðal annars athugasemdalest vísað til fyrirliggjandi matsgerðar þar sem fram komi að hún hafi ekki nauðsynlega eða nægjanlega hæfni til að fara með forsjá dætra sinna. Það gefi tilefni til réttmætrar tortryggni um að dómari hafi þegar myndað sér skoðun á megin ágreiningsefni málsins.

Þessum sjónarmiðum var við málflytning mótmælt af lögmanni stefnanda og á það bent að þetta mál snúist um allt aðra ákvörðun en tekin var í máli nr. U-[...]/2025 og byggist á allt öðrum lagagrundvelli, þó að aðilar séu þeir sömu. Í öllum tilvikum sé lagt til grundvallar í barnaverndarmálum hvernig staðan sé á hverjum tíma. Þá hafi ekki verið fallist á það í dómaframkvæmd að, þótt sami dómari fari með aðskilin mál af þessu tagi milli sömu aðila, séu þar með fyrir hendi atvik eða aðstæður sem til þess séu fallnar að draga óhlutdrægni héraðsdómara í efa, sbr. g-lið 5. gr. laga nr. 91/1991.

Niðurstaða

Meðal þeirra gagna sem lögð voru fram með réttarstefnu í þessu máli er úrskurður héraðsdóms í máli nr. U-[...]/2025, sem kveðinn var upp af dómara þessa máls þann [...] 2025. Svo sem bent er á af hálfu stefndu A var í úrskurðinum greint frá álit matsmanns, án athugasemda dómara. Í úrskurðinum er hvorki að finna athugasemdir né ummæli dómara um það álit matsmanns, enda gaf kröfugerð sóknaraðila, sem ekki tók mið af tilmælum hans varðandi varanlega vistun, ekki tilefni til þess. Til matsins var vísað með sama hætti og til annarra gagna málsins í niðurstöðu úrskurðarins.

Ekki hefur verið fallist á það í dómaframkvæmd að það eitt leiði til vanhæfi dómara í einkamáli í skilningi g-liðar 5. gr. laga nr. 91/1991 að dómari hafi áður dæmt um sakarefni í öðru máli, þó að málsaðili sé þar hinn sami og atvik að einhverju leyti hin sömu, sbr. t.d. dóm Hæstaréttar í máli réttarins nr. 49/2023. Í því máli var jafnframt, til marks um að ákvæðið gæti ekki átt við, áréttað að um væri að ræða atvik og aðstæður sem einungis tengjast fyrri dómstörfum dómarsins, en ekki öðrum atvikum.

Í dómi Hæstaréttar í máli nr. 266/2017 hafði verið byggt á því að dómari sem úrskurðað hafði um vistun barns málsaðila utan heimilis væri vanhæfur á umræddum lagagrundvelli til að sitja í dómi í máli um forsjársviptingu, þar sem í fyrra máli hefði verið tekin afstaða í máli sem varðaði heimilisaðstæður og forsjárhæfni málsaðilans. Þessu hafnaði Hæstiréttur og benti á að ekki hafi verið gerðar sömu kröfur í málunum tveimur, öðru um vistun og hinu um forsjársviptingu, um tvö aðskilin mál væri að ræða, og að úrskurður um vistun sé reistur á þeim gögnum sem þá hafi legið fyrir.

Í þessu máli er með sama hætti um tvö algerlega aðskilin mál að ræða í þessum skilningi. Annars vegar mál nr. U-[...]/2025 um vistun utan heimilis á grundvelli 28. gr. barnaverndarlaga nr. 80/2002, sem rekið var eftir XI. kafla laganna og tók mið af fyrirliggjandi aðstæðum og gögnum á þeim tíma. Hins vegar er mál þetta þar sem krafist er forsjársviptingar á grundvelli 29. gr. barnaverndarlaga. Slíkt mál er rekið á grundvelli X. kafla laganna, sem felur í sér aðra málsmeðferð en á við í vistunarmáli, þar á meðal skyldu til fjölskipunar dóms, og aðrar kröfur.

Að virtu öllu framangreindu er það niðurstaða dómarans að ekki séu fyrir hendi atvik eða aðstæður sem séu fallnar til þess að draga megi óhlutdrægni hennar með réttu í efa í skilningi g-liðar 5. gr. laga nr. 91/1991 og mun hún því ekki víkja sæti í málinu.

Kristrún Kristinsdóttir héraðsdómari kveður upp úrskurð þennan.

Úrskurðarorð:

Hafnað er kröfu stefndu A um að Kristrún Kristinsdóttir héraðsdómari víki sæti í málinu.